

OLVASÓINK ÍRJÁK

Apám naplója (2.)

Gombos, 1944. november 4. – A borzalmak éjszakája volt

Kezdetnek édesapám hiteles naplójából idézek részleteket (melynek még mindig a tulajdonában vagyok), ahol arról ír, hogyan történt Gombos elfoglalása 1944 őszén. A napló addig íródott, amíg élt, tehát amíg lehetősége volt naplót vezetni, hisz ő is az áldozatok egyike lett.

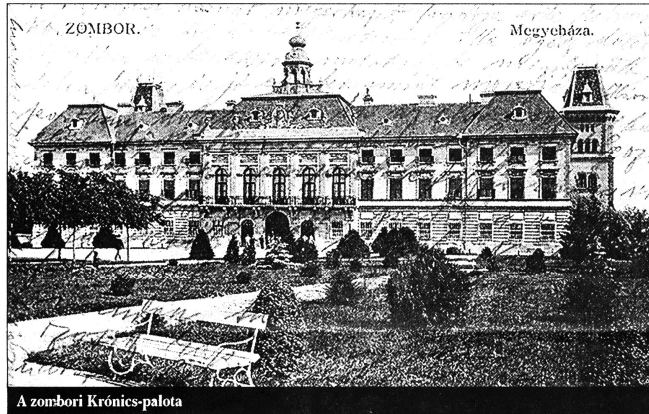
Anyukám másik két nővére már nem lakott a házban, mivel jóval idősebbek voltak, és mindkettő máshol laktak férjükkel, családjukkal. A legidősebb leány, Éva, Babel Mihály erdődí kereskedőhöz ment férjhez, már volt egy kislányuk, Irénke. Mihályék külön vaskereskedést vezettek, de a férj nem tartózkodott otthon, ugyanis még mindig orosz fogságban volt. Éva napról napra azon imádkozott, hogy férje épségben visszatérjen, ami meg is történt évekkel később, így elkerülte a novemberi razziát.

A másik nővér, Katica, kinek férje Menráth Lajos –Jani volt, kendergyári főhivatalnok, három házzal távolabb lakott férjével. Mindketten a kendergyárban dolgoztak, amely akkor még privát tulajdonban volt, így jó egzisztenciát biztosított nekik.

Akkor a fiatal férfiak is bokáig érő hálóingben aludtak, így édesapámat az asszonyi zokogások, rimánkodások közepette tisztá véletlenül hurcolták el azon a szörnyű éjszakán, hálóingben. Még kabátot sem vihettek magával. Az elhurcolt földühödtek bátorságán, s máris cselekedtek.

Egyszerre halálos csend borult az udvarra. Messziről csak a megrémült kutyák csaholása hallatszott, a nép megrémülve, csendesen várt. A bezárt két asszony zokogása, dörömbölése hallatszott a házból.

Bözsike bement a szobába, kinyitotta a kamra ajtaját, és kiengedte Máriaék az édesanyjával együtt. Most igazi csend tilt a házra. Ijedelmük nagy volt, alváásra nem is gondoltak, csak várakoztak csendben. Ahogy múlt az idő, reménykedni

Amikor a partizáncsoport behatolt a szobába, a legelső dolguk az volt, hogy nagymamát és Máriaék egy kamrába zárják, amely a szoba mellett volt. Hiába rimánkodtak, zokogtak, dörömböltek az ajtón, mindent csak hallhattak, senki nem engedte ki őket. Így pontosan nem is tudták, mi történni, csupán hangfoszlányokat lehetett kivenni az ordítózásból, kiabálásból, ami kint zajlott a másik szobában.

Zsalié a listára nézett, s megállapította, hogy a családból csak egy férfi van jelen, az is a nagypapám az ágyban, hálóingben.

Mint már említettem, Branko tisztelte nagypapámat, így nyugodtan szolt hozzá, hogy keljen és öltözzön fel, velük kell menjen. Hangoskodás, dulakodás tört ki a razziázók között, keresse a listáról a többi férfit a családból.

Miután édesapám a hálószobájukban Bözsikével együtt meghalott, hogy ordítanak apósára, kinézve az üvegajtón át meglátta, hogy mi is történik. Kiment, megjelent az idegenek előtt, s nem beszélt a szerb nyelvet

Az észak-bácskai körzetből, falvakból, valamint Zomborból a Krónics-palota pincéjében gyűjtötték össze kb. 3000 – 4000 férfit, talán többet is

nyugodtan, magyarul rájuk szolt, hogy hagyják békén az idős embert, hisz nem látják, hogy öreg és beteg. Branko fordított a többieknek szerb nyelvre, akiket valgszínűleg haragra gerjesztett édesapám beleavatkozása, valamint az, hogy nem beszélte a szerb nyelvet, és ráripakodtak: „*a ho si ti? (hát azán te ki vagy)?* – Maros János a nevem – válaszolt édesapám. „*Ali ti nisi na ovoj listi? (de le nem vagy a listán)* – konstatálták ő, mire egyiknek a listát nézve észbe jutott, hogy hiányzik egy személy a megadott 17 emberből. Hiányzott a 17. név. Valamilyik elordította magát: „*ajde onda ti sa nama? (gyere akkor te velünk!)*

Bözsike az egészet a hálószoba ajtajának üvegén át szemlélte. Amikor látta, hogy viszik a szerbetteit, kiszaladt, de nem engedték az elfogottak közélébe, gorombán meglökték a három hónapos terhes fiatalasszonyt.

A négy Komáromi lány: Katica, Bözsike, Éva, Mária

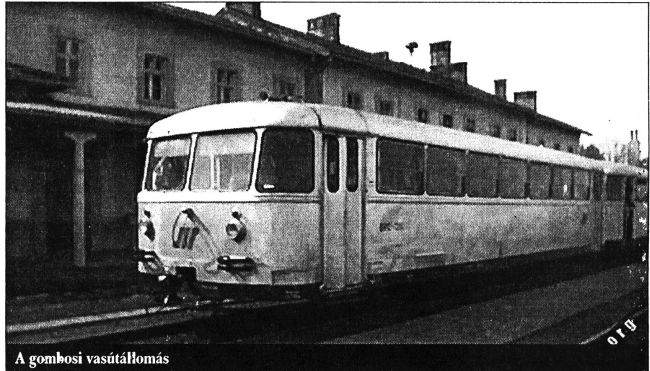
lehető, hogy már a szekéren vagy még a pincében egyesek lázadni kezdtek, s ezért megverték őket. Ugyanis élve kellett a meghatározott számú főt Zomborba a Krónics-palotába vinni.

Ez volt a parancs, amit később tudtunk meg. Ez az, amiről sokáig nem tudtunk, hogy az észak-bácskai körzetből, falvakból, valamint Zomborból a Krónics-palota pincéjében gyűjtötték össze kb. 3000 – 4000 férfit, talán többet is.

Olvasva a többi vajdasági '44-es gyilkosságokat, mégis észre kell venni, jellemző rájuk az, hogy majdnem mindenhol másképpen történt a kivégzés. Volt, ahol házról házra jártak, és még az éjjel százával végezték ki az elfogottakat, mint pl. Csúrogon, Zsablján, Mozsoron...

Osszeszedték a férfinépet, az ifjakat is, nem törődve azzal, hogy ki kicsoda, lökték bele őket a megadott árkokba, míg volt, ahol lista szerint cselekedtek, és nem végezték ki őket rögtön, mint ahogy ezt mutatja a gombosi és más észak-bácskai falvak esete. – Csak kiirtani a magyarokat! – ez lehetett a fő parancs. Viszont úgy néz ki, hogy a részletek rá voltak bízva a községi hatalomra, éppen abból következtethető, hogy tényleg mindenhol másképpen folytak az események.

Gombosra, és talán a többi falura is, ahonnan számszerűen nem vettek el annyi férfit, az a jellemző, hogy előkészített lista alapján szedték a férfiakat. Nálunk, az én falumban a listán kizárólag jó hírben lévő gazdagabb földművesek, a falu tekintélyes személyei és az értelmiségiek neve szerepelt. Fájó, hogy sohasem tudhatjuk meg, ki volt az, aki annyira jól tudta a faluban, kik voltak a begyűjtött emberek, ki állította össze polgártársai listáját, és küldte őket a halálba. Ki volt az áruló?

A felszabadult falu helyi közösségében tisztségben maradt dr. Baumgarten Antal, aki a falu orvosa volt. Megbízta benne, talán azért, mert zsidó származású volt. Nem emelém ki a nevét, ha nem járta volna a faluban az a hír, hogy ő lehetett az áruló, mivel pár hónapon belül felakasztotta magát. Persze az árulást azért nem lehet rábizonyítani. Az is feltételezhető, ha ő is írta össze a neveket, nem tudta, mire fog szolgálni a lista, vagy rákényszerítették a megírására. Talán, mivel hónapokkal később felakasztotta magát, inkább azt bizonyítja, hogy lelkiismeret-furdalása volt, miután megtudta, mi is lett a listán szereplő férfiakal.

Özvegy felesége segített anyukámnak engemet a világra hozni 1945 márciusában. Micsoda irónia!

A Krónics-palotában takarítottak gombosi lányokat, asszonyok is. Othon senkinek sem mertek semmit mondani, hisz akkor az ő életük is kockán forrott. Sokat tudhattak, lehet, valami ki is szivárgott, hogy mi is történt ott, de sajnos erről semmi adatom nincs. Feltételezhető, hogy senki sem mert megszólalni. Az eset tabuéma lett több évtizeden át.

Vann még egy névtelen elbeszélő, aki visszaemlékezett a vércsákára.

Idézem: „Az asszonyok, akik a gombosi parancsnokságon főztek, hallották, hogy azon az éjjelen szedik majd össze a férfiakat. Ettünk, de éjszaka 11-12 óra után hallatszott a szokatlan zaj, ami parasztkosik vonulására hasonlított. Kinéztünk az ablakon. Látuk, hogy három kocsin állva, ösz-szefogódzkodva, alsó-neműben lehéredtek az emberek. Hatan voltak egy kocsin. Nem tudtuk, kiket visznek Nem-mesimetics felé. Akkor

éjjel nagygyádkákat, tekintélyes embereket, fiaikat szedték össze. Azután mesélték az eseteket, hogyan szedték össze az embereket – szerb katonák zörögtek a kapukon, és nevéük szőlőtték föl a férfiakat az azonnali indulásra. Az asszonyok ijedten szaladtak az alsó-neműben toloncolt férfiak után a ruháikkal: »*Nem kell nekik ruha!*« – mondta az egyik fejeveser. Ekkor csak vélni lehetett, hogy nem térnek többé vissza. Másnap Nagy-Lovászt a kocsiját mosta a vértől, de semmit semmondhatott, hova vittek az emberek. Állítólag a szatpáriakat többet tudtak, és azt is tudni vélték többek között, hogy ki állította össze a listát.»

Gomboson egyetlen szélsőséges párt (Nyilaske-resztes Párt stb.) sem létezett.

Még a gombosi esethez tartozik – Loboda Gábor szerint is –, amit édesanyám, Maros Bözsike is elbe-

szélt nekem, a következő: Élt a faluban egy Asztalos Jani bácsi, gazdag földműves. A végzetes napon, november 4-én a Komáromi-bolt kirakatán keresztül látni lehetett (anyukám, nagypapám is látták, mert éppen a boltban tartózkodtak, amely akkor is nyitva tartott), hogy ez a Jani bácsi szinte rohant a község-házára egy igen megtömött táskával. Csodálkoztak, milyen ügyben mehet ez az ember oda, és mi lehet a táskájában? Megvolt rá a válasz. Amikor körülbelül két óra múlva visszafelé jött, már üres volt a táskája: Miután megtörtént az elhurcolás, és Maros Jancsik, édesapámat, a hiányos lista miatt vétkét el, világos lett, hogy Asztalos Jani bácsi neve hiányzott a listáról.

(Folytatjuk)